

3. Добридень А. Гуманістична спрямованість та педагогічна культура сучасного вчителя / А. Добридень // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – №4 (Ч. 2), 2011. – С. 151-158.

УДК 37.041

Молнар Тетяна Іванівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Рябець Діана Василівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

СТРУКТУРА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Необхідність оволодіння майбутнім учителем початкових класів дослідницькими знаннями і вміннями обумовлена характером професійної діяльності педагога як у закладах загальної середньої освіти, так і в системі вищої освіти, адже рівень готовності випускника до дослідницької діяльності визначає його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг.

Методологічні основи проблеми, що розглядається, знайшли висвітлення в працях Ю.Бабанського, С.Гончаренка, В.Загвязінського, В.Зінченка та ін. Зокрема, удосконаленню системи підготовки майбутніх учителів початкових класів присвячують свої роботи А.Коломієць, О.Митник, О.Савченко та ін. Л.Коржовою висвітлено педагогічні умови підготовки студентів до проведення педагогічних досліджень. В.Сотник розглядає різні аспекти організації самостійної дослідницької діяльності майбутніх фахівців. Формування професійної компетентності фахівця розглядалось у роботах Є.Барбіної, О.Заболотської, Л.Коваль, Л.Петухової та ін.

Загальна структура категорії «дослідницька компетентність» є результатом інтеграції наукових доробок як вітчизняних, так і зарубіжних учених.

Сьогодні в умовах модернізації освіти як ніколи необхідний фахівець, здатний до самостійного, активного і нестандартного вирішення професійних і дослідницьких завдань. Подібний підхід до характеру підготовки майбутнього вчителя орієнтує дослідників на виявлення і стимулювання такої інтеграційної характеристики, як *готовність до дослідницької діяльності*, яка могла б служити показником професійного становлення та розвитку, характеризувати прагнення особистості до активної, творчої та ініціативної дослідницької діяльності.

Л. Коржова під поняттям «готовність студентів до проведення наукових досліджень» розуміє інтегральне особистісне новоутворення, яке охоплює стійке прагнення до творчого наукового пошуку в галузі освіти, наявність спеціальних знань і вмінь, а також комплекс індивідуально-психологічних і характерологічних особливостей, які забезпечують високу ефективність

професійного функціонування [1, с.9].

На наш погляд, готовність майбутніх учителів до дослідницької діяльності охоплює:

- систему знань (дослідницькі, психолого-педагогічні, методичні знання з предмета, володіння науковими поняттями, методами та логікою науково-педагогічного дослідження);

- систему вмінь (дослідницькі, інтелектуальні, організаторські, проєктивні, навчально-інтелектуальні, аналітичні, конструктивні, комунікативні, когнітивні);

- активне позитивне ставлення до науково-дослідної роботи (схильність до наукових досліджень, розуміння необхідності дослідної роботи, творчо-пошукова позиція, високий рівень внутрішнього прагнення до постійного оновлення та збагачення знань);

- дослідницькі риси особистості (допитливість, спостережливість, ініціативність, уважність, пізнавальна самостійність, активність, цілеспрямованість, винахідливість);

- інтелектуальний розвиток (сформованість поглядів, уявлень, переконань, загальної ерудиції, наукового світогляду, творчої уяви, абстрактно-логічної пам'яті);

- морально-вольові риси особистості (гуманність, комунікабельність, доброзичливість, наполегливість у досягненні мети, рішучість, уважність, самостійність, вимогливість до процесу і результатів своєї роботи);

- професійні риси особистості (творче педагогічне мислення, професійний інтерес, здатність до самовдосконалення, педагогічний такт, високий рівень загальної, методологічної та педагогічної культури).

Узагальнення результатів аналізу відповідних наукових джерел (А.Андрєєв, О.Овчарук, О.Пометун, О.Хуторський та ін.) засвідчує, що у структурі дослідницької компетентності фахівця іманентним складником є наявність комплексу відповідних *якостей* (комунікабельність, наполегливість, ініціативність, організованість, продуктивність, здатність до пошуку необхідної інформації, готовність до систематичної самоосвіти і самовдосконалення, активність, здатність до сприйняття нового, нетрадиційного тощо). Адже, як підкреслює Є.Огарьов, будь-який вид компетентностей пов'язаний з якісними характеристиками особистості і оцінною її спроможністю.

Особливе значення для ефективної підготовки студентів до науково-дослідної роботи є сформованість професійного мислення, що виступає базою для вияву вищих його форм – творчого мислення. Це здатність до творчої роботи, креативність, інтуїція, творча увага, дивергентність, асоціативність мислення тощо. Вітчизняними психологами доведено, що якість мисленнєвих операцій детермінується попереднім досвідом особистості, рівнем її емоційно-вольової та мотиваційної сфери, а також об'ємом засвоєних знань і вмінь. Причому для формування дослідницької компетентності більш важливою є така форма мислення, як абстрагування. Здатність до абстрагування дає змогу досліднику виділяти найбільш суттєві ознаки процесу або явища, знаходити

конструктивні рішення в нових, нестандартних ситуаціях, обґрунтувати альтернативні варіанти їх розвитку [2].

У структурі дослідницької компетентності слід виділити наявність системи спеціальних знань, умінь і навичок, які забезпечують здатність майбутнього педагога до здійснення наукового пошуку.

Проте, підготовка компетентного фахівця вимагає виходу за межі знаннєвої, предметно-орієнтованої парадигми освіти, недоліками якої є відсутність уваги до *формування компетенцій*. Формування компетенцій і на їхній основі профільних компетентностей детермінує перебудову змісту професійної підготовки, що повинен моделюватися як індивідуально-професійний досвід. Виходячи з таких позицій, дослідницька компетентність характеризується наявністю компетенцій та системи спеціальних знань, умінь і навичок, які забезпечують здатність майбутнього педагога до організації і здійснення наукового пошуку.

Дослідницька компетентність майбутніх учителів початкових класів характеризуються *системою мотивів і спрямувань*. Будучи компонентом компетентності, мотивація займає особливе місце в її структурі, оскільки відноситься до фундаментальних сутностей і коригується дією комплексу зовнішніх і внутрішніх чинників. Мотиви є спонукальним чинником вчинків, у нашому випадку, ставлення до наукової діяльності студентів. Ідеться про майбутні професійні потреби, запити, виробничий обов'язок, почуття, практичні установки, рефлексивність, що в процесі навчально-виховної роботи трансформуються у внутрішні переконання майбутнього фахівця. Як писав К. Ушинський, «... ні в чому так не виявляється справжня, непідробна людина, як у свої почуттях: в них чути характер не окремої думки, не окремого рішення, а всього змісту душі нашої та її ладу. В думках ми можемо самі себе обманювати, але почування наші скажуть нам, що ми таке: не те, чим би ми хотіли бути, а те, що ми є насправді». Відтак, мотивація є рушійною силою формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів, що характеризує їх відношення до дослідницької діяльності через сформованість пізнавального інтересу, потреби у ствердженні, активності у вирішенні дослідницьких завдань, усвідомлення необхідності здійснення дослідницької діяльності.

Принциповим для дослідницької діяльності фахівця є *здатність до рефлексії* – здатність до самоаналізу, самопостереження, співставлення, оцінювання, саморегуляції, самоконтролю, прогнозування власної траєкторії професійного зростання. Поведінку людини, як відомо, програмує її «Я-концепція», що розуміється як сукупність особистих уявлень індивіда, самооцінка, бачення свого місця в системі соціальних взаємин. Адекватність самооцінки залежить значною мірою від оточення та його оцінки конкретної особистості. Тому від вірної самооцінки і самоаналізу багато в чому залежить ставлення студента до своєї майбутньої професійної діяльності. У результаті неадекватної «Я-концепції» індивід не здатен аналізувати і визнавати помилки та недоліки у своїй діяльності та поведінці. Водночас адекватна самооцінка

сприяє регуляції особистих дій, підвищує емоційний стан людини, забезпечує взаєморозуміння з оточуючими. Тож необхідним складником дослідницької компетентності є наявність таких якостей фахівця, як оцінні здібності, здатність до критичного аналізу професійно-значущої інформації та особистої оцінки фахового досвіду, наявність умотивованої програми професійного самовдосконалення. В цілому, рефлексія виражається у здатності людини до самоспостереження, самооцінювання, володіння методикою самоаналізу [3].

Таким чином, одержані результати дають підстави стверджувати, що дослідницька компетентність майбутнього вчителя початкових класів є складним багатоаспектним утворенням, що в своїй структурі передбачає особистісні і якісні характеристики, набутий досвід, комплекс фахових компетенцій, професійну спрямованість і здатність до рефлексивної діяльності.

Список використаних джерел

1. Коржова Л.С. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Людмила Сергіївна Коржова. – Кривий Ріг, 2002. – 193 с.
2. Пехота О.М. Особистісно-орієнтоване навчання: підготовка вчителя: монографія / Пехота О.М. Старєва А.М. – 2-е вид. доп. та перероб. – Миколаїв: Вид-во «Ларіон», 2007. – 276 с.
3. Чернілевський Д.В. Методологія наукової діяльності: Навчальний посібник: Вид. 2-ге, допов. – Вінниця: Вид-во АМСКП, 2010. – 484 с.

УДК 378:37.01:37.032:613

Молнар Тетяна Іванівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти,
Товтин Яна Іванівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Динамічні процеси, що відбуваються в Україні, торкаються і сфери освіти, загострюючи проблеми підготовки майбутніх педагогів. Процес входження до європейського освітнього простору зумовив зміну ставлення суспільства до проблем самоосвіти майбутнього фахівця, його самовиховання та професійного розвитку. В сучасній освіті особливої значущості набуває підготовка активного, ініціативного вчителя, здатного до постійного самовдосконалення, спроможного бути конкурентоздатним і реалізувати свій потенціал на користь суспільству. Відтак, ефективність професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів залежить від сформованості в нього здатності до професійного розвитку.

Різноманітні аспекти професійного розвитку особистості виступали

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>